

ARCHEOLOGIE • BOUWHISTORIE

ARCHEOLOGIENOTA: PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

SINT-KATELIJNE-WAVER, POPULIERENSTRAAT

A. DEVROE & D. KEIJERS
JULI 2020

COLOFON

Project

Archeologienota – Sint-Katelijne-Waver, Populierenstraat

Opdrachtnemer

Annika Devroe Archeologie & Bouwhistorie bv
Langeneikenstraat 3
3582 Koersel
0472/59.31.41
annika.devroe@gmail.com
BE 0680.617.128

Erkende archeoloog: Annika Devroe, OE/ERK/Archeoloog/2015/00085

© 2021 Annika Devroe Archeologie & Bouwhistorie bv

Annika Devroe Archeologie & Bouwhistorie bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijk toestemming van de opdrachtgever.

INHOUD

Inhoud	0
1. Gemotiveerd advies	1
2. Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem	2
2.1. Administratieve gegevens	2
2.2. Onderzoeksstrategie, -methode en -technieken	2
2.2.1. Proefsleuvenonderzoek.....	3
2.2.2. Voorwaarden archeologisch onderzoek.....	5
2.3. Voorziene afwijkingen van de Code van Goede Praktijk.....	5
3. Figurenlijst	6

1. GEMOTIVEERD ADVIES

Het projectgebied ligt in het westelijke deel van Sint-Katelijne-Waver tussen de wegen Hogevelde in het noorden, Kanadastraat in het westen, Lindestraat in het zuiden en de Liersesteenweg in het oosten. De Populierenstraat, een zijstraat van de Lindestraat, vormt de zuidwestgrens van het projectgebied. Het noordelijk deel van het projectgebied is momenteel in gebruik als terrein van een hondenschool. Op dit grasland is ook een kantine en bijgebouw aanwezig. Het zuidelijke deel van het projectgebied is begroeid met bomen en struiken.

Het projectgebied behoort geografisch tot de Zuiderkempen. Het projectgebied zelf ligt op een kleinere rug waar zich van nature vermoedelijk podzolgronden hebben ontwikkeld. Op basis van het Digitaal Hoogtemodel en de hoogteprofielen kan men stellen dat de hoogte in het projectgebied varieert tussen ca. 6 m + TAW in het noorden tot ca 6,5 m + TAW in het zuiden. Deze hoogte komt globaal overeen met de hoogtes op historische kaarten aangegeven.

In de directe omgeving van het projectgebied zijn geen waterlopen aanwezig. Voor het projectgebied wordt het archeologisch potentieel van steentijdsites dan ook als laag ingeschat. Uit een ruimtelijke analyse blijkt dat deze vindplaatsen immers in vrijwel alle gevallen voorkomen op de overgang van zeer nat naar droog.

In de omgeving van het projectgebied zijn enkele vindplaatsen van landbouwende gemeenschappen bekend. Met de introductie van de landbouw werd de mate waarin gronden geschikt waren om te beakkeren een steeds belangrijker factor in de locatiekeuze van de mens. De oudste akkergronden werden aangelegd op de van nature vruchtbaarste gronden die bovendien goed ontwaterd moesten zijn. De rug vormde derhalve geschikte akkergronden. Tijdens recente onderzoeken zijn hier dan ook enkele vindplaatsen uit de metaaltijden aangetroffen.

De meeste bekende vondstlocaties in de omgeving dateren vooral uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd. Het betreft overwegend omgrachte terreinen (sites met walgracht en kastelen) waarvan vele nog herkenbaar zijn op historische kaarten vanaf de 18^e eeuw. Uit deze kaarten blijkt dat het projectgebied vanaf het laatste kwart van de 18^e eeuw onbebouwd was en behoorde tot een uitgestrekt akkergebied. Vermoedelijk werd dit akkergebied door eeuwenlange plaggenbemesting met een dik humeus dek opgehoogd. Deze zogenaamde plaggenbodems liggen vanouds op de meest vruchtbare en goed bewerkbare gronden.

Op basis van het bureauonderzoek kan dan ook geconcludeerd worden dat het projectgebied een potentie heeft op de aanwezigheid van sporen en vondsten vanaf de pre-/protohistorie tot in de middeleeuwen. Op basis van de historische kaarten lijkt in de nieuwe tijd geen bebouwing aanwezig geweest. Wel kunnen in het projectgebied losse vondsten in verband met Wereldoorlog II verwacht worden. Ten oosten van het projectgebied werd immers omstreeks 1939 de KW-Linie aangelegd. Eén bunker van het zogenaamde bruggenhoofd Mechelen bevond zich ten oosten van het projectgebied.

Verwacht wordt dat tot op heden in het projectgebied geen grote verstoringen hebben plaatsgevonden. De aanwezige steilranden in en in de omgeving van het projectgebied lijken vooral te wijten aan ophoging. De vermoedelijke aanwezigheid van een humeus ophogingsdek is over het algemeen ook gunstig voor archeologische vindplaatsen aangezien. De ophoging fungeerde als beschermingsbuffer tegen eventuele verstoringen.

In het projectgebied worden 6 woningen gepland. De geplande werken kunnen eventueel aanwezige archeologische sporen dan ook verstoren. Gezien het archeologisch potentieel en de geplande werken is bijkomend onderzoek noodzakelijk. Dit zal via een uitgesteld traject gebeuren gezien de nog aanwezige bebouwing en begroeiing.

2. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN VOOR UITGESTELD VOORONDERZOEK MET INGREEP IN DE BODEM

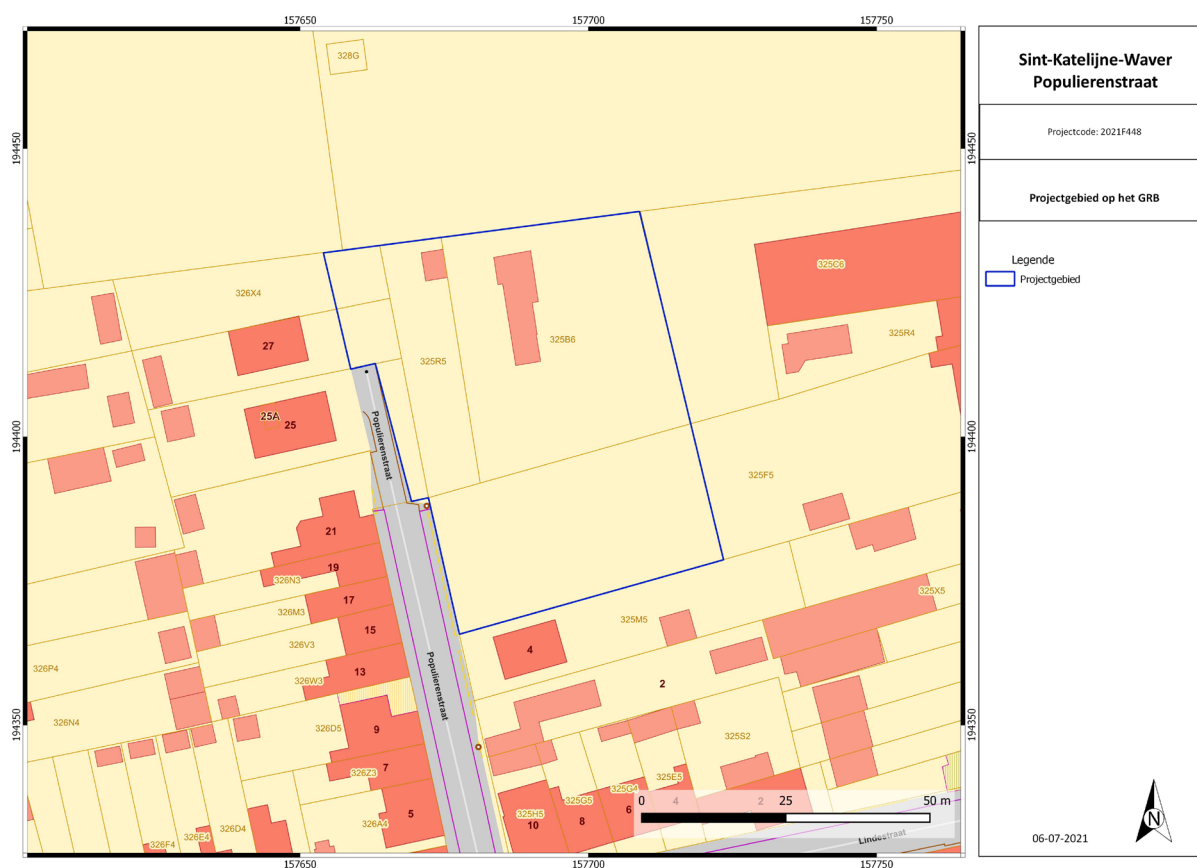
2.1. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Locatie: Antwerpen, Sint-Katelijne-Waver, Populierenstraat

Bounding box (Lambert 72): Punt 1 (NW) X: 157653,830 Y: 194438,967
Punt 2 (ZO) X: 157723,571 Y: 194365,738

Kadaster: Sint-Katelijne-Waver, afdeling 1, Sint-Katelijne-Waver, sectie E, percelen 325B6, 325R5, 325F5 (partim), 326X4 (partim) en 326E5(partim).

Oppervlakte projectgebied: ca. 3340 m²

Figuur 1: Het Grootchalig Referentiebestand met aanduiding projectgebied. © AGIV

2.2. ONDERZOEKSSTRATEGIE, -METHODE EN -TECHNIKEN

Na het bureauonderzoek werden de verschillende vooronderzoeken zonder ingreep in de bodem afgewogen. Hiervoor werden telkens volgende vier criteria overlopen:

- Is het mogelijk deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het nuttig deze methode toe te passen op dit terrein (levert het iets op)?
- Is het overdreven schadelijk voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het noodzakelijk deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)?

Geofysisch onderzoek

Geofysisch onderzoek kan nuttig zijn op zeer grote terreinen waar grote structuren zoals brede grachten, wallen en stenen constructies verwacht worden. Vermoedelijk zijn dergelijke sites niet aanwezig in het projectgebied. Bovendien kan bij dit type vooronderzoek de afwezigheid van een archeologische site niet aangetoond worden en dient alsnog een andere techniek voor het opsporen van vindplaatsen gebruikt te worden. Op basis van de kosten-batenanalyse wordt dit onderzoek niet voorgesteld.

Veldkartering

Een veldkartering is niet van toepassing voor het onderzoeksgebied. Gezien de begroeiing is er geen zichtbaarheid op het maaiveld en zouden eerst grootschalige voorbereidingen uitgevoerd moeten worden. Veldkartering geeft bovendien alleen een beeld van de bovenste laag. In het projectgebied is vermoedelijk een humeus ophogingsdek aanwezig dat oudere vindplaatsen afdekt. Ook vondstarme periodes kan men op deze manier niet detecteren waardoor alsnog een andere techniek gebruikt dient te worden.

Landschappelijk en verkennend bodemonderzoek

Op basis van het bureauonderzoek kan niet worden uitgesloten dat ook elders het projectgebied plaatselijk verstoord is. Een landschappelijk bodemonderzoek geeft meer inzicht over de opbouw van het landschap en de gaafheid van het bodemprofiel en bijgevolg archeologische vindplaatsen. Een duidelijk beeld van de bodemopbouw kan echter beter verkregen worden uit de profielen in een proefsleuvenonderzoek dan in boorkernen. Aangezien in het projectgebied vermoedelijk geen grootschalige verstoringen hebben plaatsgevonden, wordt dit onderzoek dan ook niet geadviseerd.

Een landschappelijk bodemonderzoek wordt vaak ingezet bij een hoge verwachting van steentijdsites. Indien er uit het landschappelijk booronderzoek potentieel blijkt te zijn voor de bewaring van steentijdvindplaatsen, dient verder archeologisch onderzoek (verkennend/waarderend booronderzoek, proefputten) dergelijke sites op te sporen. Het projectgebied heeft echter een lage verwachting voor de aanwezigheid van steentijdsites.

Proefsleuven

Een proefsleuvenonderzoek lijkt de meest geschikte methode om op basis van de verwachting een archeologische evaluatie van het terrein te maken. Op deze manier kan meteen een goed beeld verkregen worden van het archeologisch potentieel en eventuele verstoringen. De werken kunnen uitgevoerd worden van zodra het terrein toegankelijk en vrij is.

2.2.1. PROEFSLEUVENONDERZOEK

Doel

Het doel van het vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven is een archeologische evaluatie van het terrein. Op basis van het bureauonderzoek kon niet aangetoond worden of een archeologische site aanwezig is of niet, maar via dit onderzoek kan het archeologisch potentieel nagegaan worden. Op basis van het bureauonderzoek werd het volledige projectgebied geselecteerd voor verder onderzoek (ca. 3300 m²).

Onderzoeksvragen

Tijdens het proefsleuvenonderzoek dienen volgende onderzoeksvragen beantwoord te worden:

- Welke zijn de waargenomen horizonten in de bodem , beschrijving + duiding?
- In hoeverre is de bodemopbouw nog intact? Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden? Is er een bodemkundige verklaring voor de (partiële) afwezigheid van archeologische sporen?

- Zijn er bodemsporen aanwezig? Zo ja, zijn deze van natuurlijke of antropogene aard?
- Wat is de bewaringstoestand van de sporen?
- Op welk(e) niveau(s) manifesteren de archeologische sporen zich?
- Maken de antropogene sporen deel uit van één of meerdere structuren? Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak gedaan worden over de aard en omvang van de occupatie? Zijn er indicaties voor de inrichting van een erf/nederzetting?
- Kan op basis van gerecupereerd materiaal uitspraak gedaan worden over de datering? Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Geven de resultaten aanleiding tot vervolgonderzoek? Zo ja, wat is de ruimtelijke afbakening van de zone(s) voor vervolgonderzoek?
- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor het vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn noodzakelijk en in welke hoeveelheid?
- Is behoud in situ op basis van de resultaten van het vooronderzoek mogelijk?

Plaatsing en oppervlakte sleuven

Figuur 2: Voorstel proefsleuven. © Devroe bv 2021

Er wordt voorgesteld om het projectgebied door middel van 3 proefsleuven te onderzoeken onder begeleiding van een erkend archeoloog. Voor de plaatsing van deze sleuven is zo goed als mogelijk rekening gehouden met de bestaande situatie (bebouwing, percelering en begroeiing):

- Twee parallelle noord/noordwest – zuid/zuidoost georiënteerde sleuven liggen in het noorden en hebben een onderlinge centrale afstand van ca. 25 m. Beide sleuven zijn 4 m breed. De westelijke sleuf heeft een lengte van 25 m, de oostelijke een lengte van 30 m.
- Op het zuidelijke hoger gelegen perceel wordt een haaks (west/zuidwest – oost/noordoost)georiënteerde sleuf voorgesteld van 35m x 4 m.

De totale geplande oppervlakte aan sleuven bedraagt bijgevolg 360 m² (ca. 11% onderzoeksgebied). Er kan nog 1,5% (ca. 50 m²) aangevuld worden met dwarssleuven en/of kijkvensters. De hoeveelheid en locatie van dwarssleuven en/of kijkvensters zijn vrij te bepalen door de erkend archeoloog/veldwerkleider. Een keuze voor of tegen het aanleggen van dwarssleuven en/of kijkvensters wordt gemotiveerd in het verslag van resultaten van het proefsleuvenonderzoek. Kijkvensters en/of dwarssleuven kunnen bijvoorbeeld aangelegd worden om na te gaan of aangetroffen paalkuilen deel uitmaken van een structuur, maar kunnen evenzeer aangelegd worden om een meer exacte afbakening van een archeologische site te bekomen.

Methode

De aanleg van deze sleuven gebeurt met een graafmachine met een niet-getande graafbak van 2 m breed onder leiding van de veldwerkleider. Het eerste vlak wordt aangelegd op een eerste leesbaar archeologisch niveau. Indien er meerdere archeologische niveaus aanwezig zijn, wordt elk niveau apart gewaardeerd. Er wordt momenteel van uitgegaan dat het om een site zonder complexe verticale stratigrafie gaat en er maar één niveau aanwezig is. Er wordt dagelijks voorzien in een volledige opmeting van sleuven, kijkvensters en sporen. Dit betekent dat er dagelijks een recent en aangevuld grondplan beschikbaar is, dat op elk moment aangeleverd kan worden. Er dient een selectie van de sporen gecoupeerd te worden die afdoende is om de onderzoeksvragen te beantwoorden. In vermoedelijke diepe sporen zoals waterputten en waterkuilen wordt een boring gezet om te verifiëren of het om een dergelijk spoor gaat en om de diepte te bepalen. Per sleuf wordt machinaal een profielput aangelegd. Deze profielputten worden beschreven en bestudeerd door de aardkundige van het projectteam. Sporen waarbij de metaaldetector een signaal geeft, worden aangeduid in de sporenlijst. Metaalvondsten worden enkel ingezameld als zij zich aan het vlak bevinden of als ze zich in een spoor bevinden dat gecoupeerd wordt. Na afloop van het onderzoek worden de sleuven gedicht om verdere degradatie van eventueel aanwezige sporen te voorkomen. Indien nodig worden kwetsbare sporen (graven, zeer ondiep bewaarde sporen) afgedekt met doek of plastic zodat ze in geval van een vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving niet verder worden aangetast vooraleer ze onderzocht kunnen worden.

Het onderzoeksdoel is bereikt wanneer op basis van het vooronderzoek met ingreep in de bodem een voldoende gefundeerde uitspraak gedaan kan worden over de aard en omvang van de archeologische waarden in het projectgebied en wanneer een eenduidig advies kan gegeven worden voor vrijgave van het terrein, behoud in situ of vervolgonderzoek door middel van een opgraving.

2.2.2. VOORWAARDEN ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

Het proefsleuvenonderzoek kan uitgevoerd worden zodra het terrein vrij is. De gebouwen worden gesloopt tot net onder de vloerplaat. Diepere funderingen en kelders dienen te blijven zitten. Daarenboven dienen elementen die het onderzoek belemmeren zoals woekerende begroeiing, kleine constructies, gewassen, storthopen, zandbergen etc... verwijderd dienen te worden.

Grotere bomen (zuidelijke perceel) dienen tot het maaiveld gerooid te worden, de stronken dienen te blijven zitten.

2.3. VOORZIENE AFWIJINGEN VAN DE CODE VAN GOEDE PRAKTIJK

Er worden geen afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk voorzien. Moesten er tijdens de uitvoering van het vooronderzoek met ingreep in de bodem redenen zijn waarom wel wordt afgeweken van de bepalingen in de code, dan worden deze gemotiveerd in het verslag van resultaten.

3. FIGURENLIJST

Figuur 1: Het Grootchalig Referentiebestand met aanduiding projectgebied. © AGIV.....	2
Figuur 2: Voorstel proefsleuven. © Devroe bv 2021	4